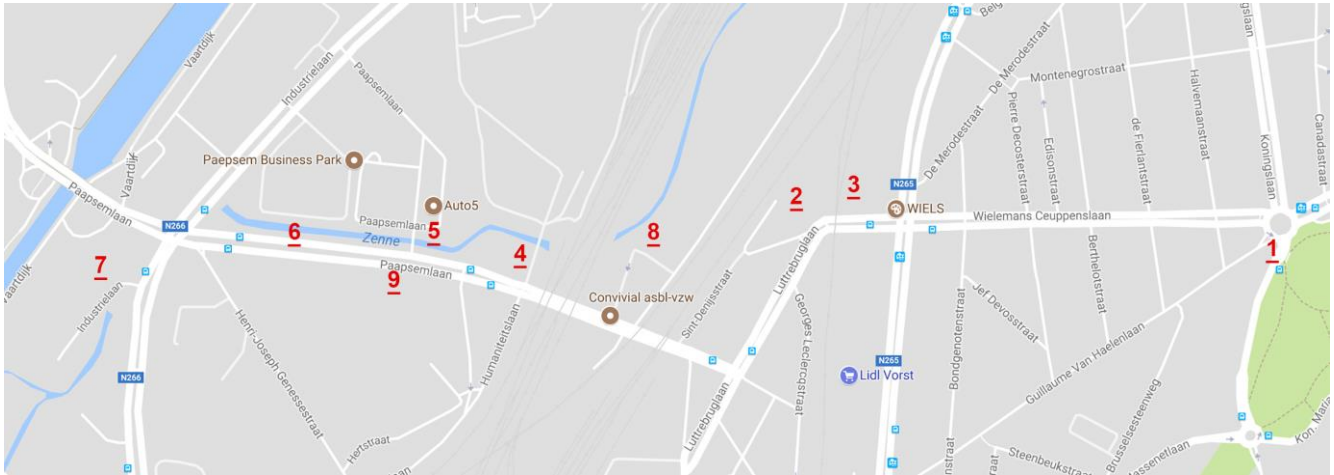

Herwaardering van de Zenne in het zuiden van Brussel

Blauw netwerk en regennetwerk in Vorst en Anderlecht

Samenvatting van de wandeling op 5 oktober 2017 op initiatief van de Gemeente Vorst, met interventies door de Gemeente Vorst, Brussel Leefmilieu, de Gemeente Anderlecht, de Duurzame Wijk Wielswijk, de volkstuiniers op de Zenneoeveren en Coördinatie Zenne

De nieuwe concepten 'regennetwerk' en 'nieuwe stadsrivieren' houden verband met het hergebruik en het lokaal en duurzaam beheer van regen- en oppervlaktewater op wijk- of perceelniveau. Het is zowel de bedoeling om overstromingen te voorkomen, als om de leefomgeving van de bewoners te verbeteren en de biodiversiteit te stimuleren in de nieuw ontstane natte gebieden. De initiatieven dragen bij tot de ontwikkeling van het 'blauw netwerk' en het 'regennetwerk' die sinds enkele jaren door het gewest en een aantal gemeenten worden uitgebouwd. Die netwerken moeten de Brusselse waterlopen terug herstellen door de lozing van afvalwater een halt toe te roepen, bron- en oppervlaktewater van het rioleringsnetwerk los te koppelen en terug in een eigen bedding te laten stromen, oevers opnieuw natuurlijk in te richten, bepaalde stukken traject terug in openlucht te laten stromen én door de waterlopen toegankelijk te maken voor het publiek.

Het Brussels Gewest, via Leefmilieu Brussel, en de gemeenten Vorst en Anderlecht zijn op dat vlak heel actief. Een aantal projecten zijn uitgevoerd en andere staan voor de komende jaren op het programma. De Zenne krijgt bv. veel aandacht in die zone van Brussel waar ze nog in openlucht stroomt. Nu de waterkwaliteit er sterk op vooruit is gegaan wil men er haar oevers in ere herstellen en toegankelijk maken voor het publiek. Van de gewestgrens tot aan het Zuidstation worden tal van ideeën uitgewerkt (sommige worden al uitgevoerd !) om deze rivier, die de Brusselaars een beetje vergeten zijn terwijl ze aan de stad haar ontstaan gaf, terug tot leven te brengen.

Eerste halte (1) : Rochefortplein (aan de benedenkant van het Park van Vorst)

Door de toenemende verstedelijking (en bijgevolg een almaar groter grondoppervlak dat niet meer waterdoorlaatbaar is), maar ook door de grote hoogteverschillen op haar grondgebied, heeft de gemeente Vorst regelmatig last van wateroverlast: bij aanhoudende regen lopen de riolen over in de kelders van de bewoners. De komende jaren worden verschillende projecten uitgevoerd om te vermijden dat regen- en ook bronwater nog afvoeren naar de afvalwatercollectoren. In de parken zal er voor gezorgd worden dat het water niet meer kan afstromen naar de straten, maar dat het tegengehouden wordt zodat het bij het oppervlaktewater komt of in de bodem infiltreert. Het water dat afstroomt van straten en pleinen kan afgeleid worden naar groene ruimtes en wadi's, en regenwater kan opgehouden worden met groendaken, opgeslagen in citernes of afgeleid naar tuinen waar het kan infiltreren en voor nieuwe biotopen zorgen. Om al die mogelijkheden te realiseren is natuurlijk wel voorafgaand onderzoek nodig om uit te maken wat haalbaar is en wat niet. Een

hydrologische studie van het betreffende rivierbekken belangt zowel Vorst als Sint-Gillis aan (ze maken deel uit van hetzelfde bekken) en zal in 2018 gebeuren in het kader van het Stadsvernieuwingscontract 'Koningslaan'.

Regenwaterbeheer door een betere inrichting van de openbare ruimte of de bouw van nieuwe infrastructuur of woningen, maakt trouwens sowieso deel uit van elk vernieuwingsprogramma voor een betere levenskwaliteit van de bewoners. Dit is bij voorbeeld het geval voor de Duurzame Wijkcontracten Abdij (2014–2018) en 'Wiels aan de Zenne' (2017-2022). Nog twee andere projecten in het kader van het blauw netwerk zijn in onderzoek/uitvoering (2019-2021), een aan de Leybeek en de Golgothabron, een ander aan de Kersbeeklaan-Glasblazerijlaan-Bemptlaan.

Tweede halte (2) : nieuw ingerichte bedrijfsterreinen (Luttrebruglaan)

De gemeente Vorst heeft onlangs een nieuwe bestemming gegeven aan een voormalig industrieterrein. In het kader van het Wijkcontract Vroege Groenten – Luttrebrug is er een multifunctioneel gebouw opgetrokken dat ruimte biedt voor o.a. een horecaopleiding, dagonthaal voor ouderen en kinderopvang. Er is ook een parkzone aangelegd waar een nat grasland zowel water buffert dat afstroomt van verharde oppervlakten als regenwater afkomstig van de daken maar dat de rioleringen niet meer kunnen slikken. Nu wordt dit water uiteindelijk toch nog afgevoerd naar de riolering, maar op termijn zal het afstromen naar de Zenne die enkele meters verder stroomt, aan de andere kant van de spoorweg.

Nu wordt dit water uiteindelijk toch nog afgevoerd naar de riolering, maar op termijn zal het afstromen naar de Zenne die enkele meters verder stroomt, aan de andere kant van de spoorweg.

Het park maakt deel uit van het Duurzame Wijkcontract 'Wiels aan de Zenne' waarin ook oude industriezones opgenomen zijn. Waterbeheer zal daarbij trouwens in belangrijke mate de richting aangeven. Enkele meters verder (3) veranderde een voormalig industrieterrein een paar jaar geleden in een moeras nadat het grondwaterniveau er door werken gestegen was. Al snel werd het moeras gekoloniseerd door bijzonder interessante planten en dieren die typisch zijn voor een natte omgeving. Tot grote spijt van het comité van de Duurzame wijk Wielswijk zal het moeras op middellange termijn verdwijnen ten voordele van een immobiliënproject. Gelukkig zal de gemeente Vorst er op toezien dat het propere water van de site afgevoerd wordt naar de Zenne via dezelfde riolering die in de toekomst regenwater vanaf de Bareel van Sint-Gillis en het Albertplein naar de Zenne zal afvoeren.

De Duurzame Wijk Wielswijk hecht groot belang aan goede voorzieningen voor voetgangers en fietsers en aan goede contacten tussen de wijken onderling. Zo wil men de plek aan de overkant van de spoorweg waar de Zenne nog in openlucht stroomt toegankelijk maken voor de bewoners. De wijk pleit er voor om de doorgang onder de sporen, in het verlengde van de Sint-Denijsstraat opnieuw open te stellen voor voetgangers en fietsers. Ze stelt ook voor om de doorgang onder de sporen Orban-Luttre (eigendom van Infrabel) te renoveren en zo de zeer dicht bevolkte Orban- en Sint-Antoniuswijken wat zuurstof en een toegang tot de Zenne te geven. Nu is de passage in een vergevorderde staat van verval en ingrijpen is noodzakelijk om ze van de ondergang te redden. Een heropening zou het mogelijk maken om de Zenne te bereiken vanaf de Van Volxemlaan via een aangenaam en verkeersarm traject, weg van de Luttrebrug en de Gerijstraat. Het zou ook een positieve impuls geven aan de 70 sociale woningen (Zuiderhaard) die aan de achterkant van het gebouw Diamant Boart gebouwd worden.

Derde halte (4) : brug over de Zenne (Gerijstraat, ingang van de Post)

Sinds een tiental jaar is het de taak van Leefmilieu Brussel om de Zenne te onderhouden. In die hoedanigheid heeft ze in 2015 de bedding stroomopwaarts het Zuidstation onder handen genomen. Het afval is er uit verwijderd, maar ook het slib dat waarschijnlijk historisch vervuild is. De administratie controleert ook de waterkwaliteit van de rivier en onderzoekt de hoeveelheid aanwezig

leven in het water om de zgn. biotische index te bepalen. Decennialang waren er geen vissen meer in de Zenne, maar vorig jaar zijn 15 verschillende soorten waargenomen. Die kentering is vooral te danken aan de enorme inspanningen die geleverd zijn om het afvalwater te zuiveren, niet alleen in Brussel zelf, maar ook stroomopwaarts in Vlaanderen en Wallonië. Vanaf de brug kan je op de rechteroever trouwens een lozing van gezuiverd afvalwater zien. Ze is afkomstig van de waterzuiveringsinstallatie Brussel-Zuid waarvan het gezuiverde water ondergronds naar de Zenne afwatert via het traject van een oude beek, de zgn. Vleesgracht. Dankzij de waterzuivering is er weer voldoende zuurstof in de Zenne om een divers waterleven mogelijk te maken. Jammer genoeg wordt dit ecologisch herstel nog al te vaak op de proef gesteld door overloop van de riolen in de rivier bij hevige regen. Het is dus zeker interessant om de lokale regennetwerken zoals hierboven beschreven effectief uit te voeren. Zij dragen er immers toe bij dat de druk vanuit het rioleringsnetwerk en het in werking treden van de overstorten bij hevige neerslag vermindert waardoor de kwaliteit van de Zenne kan verbeteren.

Leefmilieu Brussel werkt ook aan twee projecten om de Zenne opnieuw in open lucht te laten stromen, eentje op zo'n 700 meter ter hoogte van het Maximiliaanpark in Brussel Stad, een ander langsheen het kanaal, 200 meter ten noorden van het Brussels gewest. Niet alleen kan er met de terugkeer van daglicht opnieuw leven in het water komen, maar ook de Brusselaars zullen terug kunnen genieten van hun waterloop en zijn oevers.

Vierde halte (5) : oude spoorwegbrug over de Zenne (Paapsemlaan)

Die tweede brug is bereikbaar via een pad langs de Zenne waar particulieren al heel lang private volkstuintjes onderhouden. Vroeger gebruikten zij trouwens water uit een bron aan het begin van het pad, op een paar meter van de rivier. Die bron bestaat nog altijd en het zou goed zijn als ze opnieuw gevaloriseerd werd.

Op langere termijn wil Leefmilieu Brussel dit deel van de Zenne graag zo inrichten dat je er in alle rust kan gaan wandelen. Maar nu gaat al hun aandacht naar het deel tussen de oude spoorwegbrug en het kruispunt met de Industrielaan (6). Op de rechteroever willen ze voor de wandelaars een pad met banken en een knuppelpad aanleggen. Het regenwater dat van de Paapsemlaan afstroomt, zal gerecupereerd worden, gefilterd en daarna terug in de rivier geloosd. Op de linkeroever zal het afvalwater uit de omgeving in een rietveld verzameld worden waar het na zuivering terug naar de Zenne kan. De oevers worden vergroend.

Om bij hoogwater een deel van het water op te vangen, is iets meer stroomopwaarts achter het tankstation Lukoil (7) een overstromingsgebied uitgegraven. De gemeente Anderlecht stelde hiervoor een terrein ter beschikking. Er komen nog een paar aanpassingen zodat het gebied gemakkelijker toegankelijk wordt voor het publiek. Op een paar honderd meter hiervandaan, ter hoogte van de aftakking van de Zenne aan de sluis en het kanaal kan je sinds kort langs de rivier lopen. Een verhard pad leidt je langsheen een redelijk bucolisch stukje Zenne.

De gemeente Anderlecht voerde recent nog een haalbaarheidsstudie uit voor het gehele Gebied voor Stedelijke Industrie. Die zone is hoofdzakelijk industrieel van aard en creëert helaas een barrière tussen de gemeenten Vorst en Anderlecht.

Op basis van een analyse van de bestaande situatie en een benadering die zowel economisch, urbanistisch als landschappelijk is, zijn in die studie niet alleen een coherente visie gedefinieerd en

een totaalprogramma vastgelegd, maar zijn ook de verschillende concrete mogelijkheden voorgesteld om een aantal terreinen aan de Zenne op middellange en lange termijn in te richten. De aanwezigheid van de Zenne is een belangrijke richtingaanwijzer in die studie die ook een aantal delen van de rivier, meer bepaald in de buurt van het eiland van de Aa en de zgn. Riverside, en er wil herstellen. Er wordt o.a. met de idee gespeeld om de Zenne terug in openlucht te laten stromen en haar oevers natuurlijk in te richten zodat de biodiversiteit en het blauwe netwerk in Brussel erop vooruit gaat. Ook wordt er nagedacht over hoe regenwater kan opgevangen worden. Om al die projecten, die op een termijn van 10 of 15 jaar gepland zijn, te verantwoorden (en het gemengde karakter van de wijk te versterken), is het wellicht ook belangrijk dat er in deze wijk, die nu toch sterk geïsoleerd is, woongelegenheden en voorzieningen zoals scholen komen.

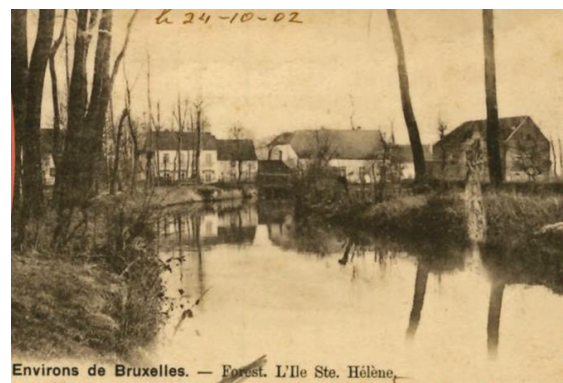
Vijfde halte (8) : langs de Zenne op de site van Sibelga (Gerijstraat)

In de buurt van het Duurzame Wijkcontract 'Wiels aan de Zenne' is er aan de Zenne een terrein van Sibelga, een prachtige en grote open ruimte met bomen. Alle deelnemers waren het er over eens dat de plek opnieuw moet ingericht worden want ze heeft een enorm potentieel en zou de verbindende factor kunnen zijn tussen de projecten van Anderlecht, Vorst en Leefmilieu Brussel. Hier zowel als op de andere plaatsen waar de Zenne over een traject van 5 km nog in openlucht door Brussel stroomt, zijn de natuurlijke oevers verdwenen. De herwaardering van die plek zou Leefmilieu Brussel de kans geven om in functie van het blauwe netwerk de betonnen oevers te vervangen door natuurlijke oevers. De biodiversiteit en het zelfzuiverend vermogen van de rivier zouden op die manier opnieuw kansen krijgen.

Ook de idee om de wandeling te verlengen tot aan het Zuidstation kwam ter sprake. Het zou niet alleen een mooie herwaardering van de Zenne zijn, maar ze zou ook een nieuwe impuls geven aan de zachte mobiliteit van en naar het Zuidstation. Het zou voor de inwoners van een dichtbevolkt stadsdeel een smak extra levenskwaliteit genereren. De gemeente Vorst is op vlak van zachte mobiliteit bezig met de ontwikkeling van het project 'Het park van de twee oevers' om tussen het station Ukkel-Stalle en het Zuidstation een fietspad aan te leggen langsheen de berm van de lijn 124 (Brussel-Charleroi). De studies zullen in 2017 beginnen.

Besluit

Ter hoogte van de oude spoorwegbrug en de volkstuintjes was er minder dan een eeuw geleden nog een eiland op de Zenne. Nu is het verdwenen, maar de naam van het goederenstation Klein Eiland herinnert er nog aan. In de jaren '30 van de 20ste eeuw heeft men iets verder stroomopwaarts ook het eiland Paapsem en zijn gehucht gesupprimeerd. Enkel de namen van een bushalte en een laan verwijzen er nog naar. Het werd ook het eiland Sint-Helena genoemd. Inwoners en kunstenaars kwamen er wandelen of brachten er in een theehuis de namiddag door.

Aangemoedigd door overheden en burgerverenigingen groeit het verlangen om van die plek aan de Zenne opnieuw een gezellige ontmoetings- en wandelplaats te maken en de rivier en haar liefelijke oevers terug te integreren in het sociale leven van de Brusselaar.

Guillaume de Wouters voor Coördinatie Zenne

Met dank aan de gemeenten Vorst en Anderlecht, Leefmilieu Brussel en de Duurzame Wijk WielsWijk voor hun aanvullingen en opmerkingen.